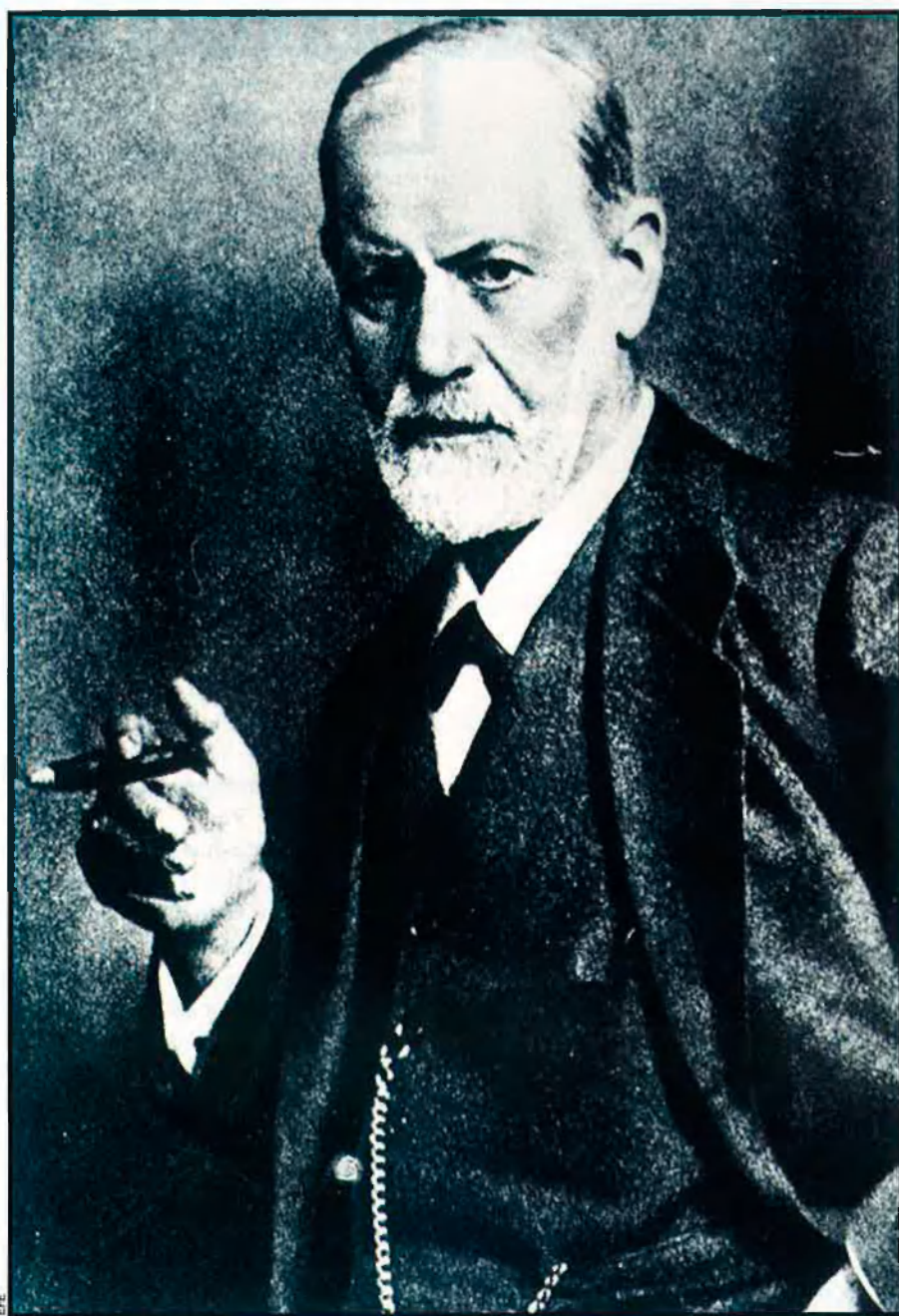

La ciència

contra Freud

La vigència de Sigmund Freud en els productes culturals és innegable.

En canvi, creix el nombre de científics que se'l miren amb escepticisme: després de més de cent anys, encara no s'han pogut demostrar empíricament els resultats de la psicoanàlisi. Ans al contrari, els últims estudis sobre els somnis són contradictoris amb les teories freudianes.

La psicoanàlisi, qüestionada

Poden conviure
la psiquiatria
i la psicoanàlisi?
Pot ser científic un
mètode incontrastable
com la interpretació
dels somnis?
Els psiquiatres
discrepen, però els
nous descobriments
sembla que qüestionen
algunes de les bases
d'aquesta teoria.

Les obres de Woody Allen, Alfred Hitchcock o Salvador Dalí ens recorden que les teories del psiquiatre i neuròleg Sigmund Freud són imprescindibles per entendre la cultura contemporània, però allà on Freud volia fer forat, en la psiquiatria, les divisions de freudians i no-freudians han iniciat camins tan diferents que no sembla que puguin convergir. Si més no, això és el que pensen els més científistes, que acusen els partidaris de la psicoanàlisi d'utilitzar mètodes que no es poden comprovar i de basar-se en teories que estan "més a prop de la filosofia que de la ciència". Els psicoanalistes, en canvi, es declaren "oberts" i demanen la mateixa "obertura" als que els critiquen. No pretenen refutar els avenços que la psiquiatria ha experimentat gràcies a la bioquímica, però també opinen que molts dels nous medicaments que les indústries farmacèutiques comercialitzen busquen una nova malaltia *ad hoc*.

Tots dos corrents, històricament, procedeixen de la mateixa font. Sigmund Freud tenia una forta base científica, gràcies a la col·laboració amb alguns dels millors psiquiatres i neuròlegs del seu temps: va estudiar amb Von Brücke, que el va introduir en els postulats del neuroanatomisme, una escola que partia de la base que cada funció cerebral tenia una localització concreta en el cervell; va treballar amb Jean Marie Charcot, que, tot i desenvolupar una teoria de la histèria que es va demostrar falsa, va permetre a Freud conèixer i utilitzar la hipnosi.

Però l'antisemitisme —Freud venia d'una família jueva— li va barrar el pas a la universitat com a professor i va haver de treballar a la consulta privada de Breuer. Segons alguns psiquiatres, d'aquí neix el distanciament de Freud de la ciència. "Va començar a tractar dones de les classes mitjana i alta de Viena, però mai no va tenir contacte amb veritables malalts. Això va significar el seu allunyament de la clínica de les grans malalties mentals", afirma Cristóbal Gastó, psiquiatre de l'Hospital Clínic de Barcelona.

A partir d'aquí, Freud comença a bastir els elements fonamentals de la seva teoria. S'adona que alguns problemes físics se solucionen amb mètodes psíquics i enginya un aparell psíquic per explicar aquests fenòmens. La innovadora teoria presenta tres nivells mentals d'organització, dos dels quals són semi-conscients —el conscient i el pre-conscient, adaptat a les pressions socials—, i el tercer és l'inconscient; i conclou que la repressió de l'eros per les pressions socials pot provocar símptomes físics. Alhora, té la valentia de defensar que les seves teories sobre la sexualitat afecten a tothom, també els nens i les dones, una teoria escandalosa per la puritana societat vienesa —i no només vienesa— del final del segle XIX. El descobriment de la sexualitat infantil és un dels mèrits que cap psiquiatre discuteix. Per a Gastó, aquest descobriment ja és suficient per considerar Freud un personatge cabdal de la psiquiatria. Els psicoanalistes van més enllà i afirmen que aquest descobriment té una influència

L'actor i director Woody Allen, en una escena de *Manhattan*. El psiquiatre Cristóbal Gastó creu que "la psicoanàlisi pot ser bona amb persones en conflicte -amb problemes de relacions socials o personals que no siguin malalties-, però no per a patologies".

enorme: "Devem a Freud que avui dia visquem en una societat molt menys repressiva, si més no pel que fa al sexe", afirma el psiquiatre i psicoanalista Josep Oriol Esteve.

Freud desenvolupa tota la seva teoria de la psicoanàlisi i també una tècnica revolucionària, la interpretació dels somnis. Però aquesta base, diuen els antifreudians, neix coixa, perquè és un mètode que no es pot testar científicament. Cristóbal Gastó l'analitza: "És cert que la hipòtesi de Freud podia explicar fenòmens que en aquella època, i encara ara, no tenen explicació. Sense testar-la, va inventar una tècnica per fer conscient l'inconscient, però avui dia encara no s'ha demostrat que sigui científica." Els psicoanalistes, evidentment, "interpreten" els científics. Per

a Daniela Aparicio, psicòloga clínica, psicoanalista especialitzada en el tractament de l'anorèxia i la bulímia i investigadora de l'equivalent francès del CSIC espanyol (el Centre National pour la Recherche Scientifique, CNRS), la psicoanàlisi és una "ciència de la subjectivitat", i això incomoda els científics que no pensen en els malalts sinó en les malalties: "La subjectivitat no té mesura universal ni es pot quantificar amb un TAC. Com mesurar l'amor o el desamor d'una mare, l'amor a l'estimada, o l'amor del psicòtic, l'erotomania? Això només es pot fer parlant i sent escoltat per un interlocutor que vol escoltar i que sap què fer amb el que escolta. De vegades, és un veritable treball d'humanització: el de reintroduir les coordenades que cada vivent necessita per

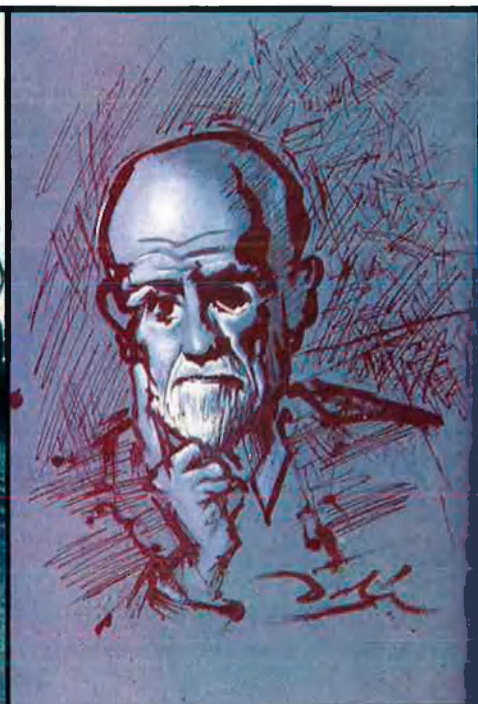
sostenir-se en aquest món. El discurs de la ciència esdevé avui la referència màxima del saber que universalitza i despulla el subjecte de la seva experiència més íntima. En nom de la ciència, alguns, només alguns, pretenen afirmar la seva feroç obstinació d'omnipotència, de poder sense tenir en compte els límits, el que anomenem la castració, la mort o les mancances del vivent."

Daniela Aparicio acusa els antifreudians de "no voler entendre". Segons ella, la psicoanàlisi només li sembla una teoria "contra natura als subjectes que no volen saber res, res d'ells mateixos en primer lloc".

Després d'un segle de vigència de Freud, per a Aparicio, "el deure ètic de l'analista en aquest món mutant i a la deriva és el de continuar escoltant per

EL TEMPS / FUNDACIÓ DALÍ

La interpretació dels somnis i els símbols freudians han influït en el cinema d'Alfred Hitchcock i en la pintura de Salvador Dalí. Estudis recents sobre els somnis, però, indiquen que una de les parts del cervell més inactives durant els somnis és la que s'encarrega de produir símbols.

atorgar un lloc al subjecte, perquè aquest parli en llibertat i fins i tot perquè desvariegi”.

Joan Massana, psiquiatre de l'Hospital Clínic de Barcelona, pensa, en canvi, que la psicoanàlisi és més una filosofia semblant a la religió que una ciència: “És formulada de manera que és tan difícil de comprovar com la Santíssima Trinitat”, diu sense embuts. Freud, per a Massana, va ser “el fundador d'una moda repugnant com és extreure conclusions generals de coses particulars: va publicar que la cocaïna podia ajudar a deixar la morfina, havent fet un sol experiment, i, a sobre, sabent que el seu pacient –per més inri, un amic seu– ja s'havia fet addicte a la cocaïna”. Per a Massana, la psicoanàlisi ha seguit sempre aquest exemple i “és capaç de publicar casos individuals, sense valor estadístic ni científic”.

Massana afirma que “tots els estudis que s'han fet sobre els efectes de la psicoanàlisi demostren que els malalts no milloren”. El seu col·lega Cristóbal Gastó també cita un treball realitzat per Greenspoon a final dels seixanta per intentar comparar els resultats de la psicoanàlisi i els dels fàrmacs sobre ma-

lalts d'esquizofrènia. Perquè no fos dit que la poca professionalitat d'algun dels psicoanalistes podia haver falsejat els resultats, la teràpia era “vigilada” per un segon professional. “El resultat –explica Gastó– va ser que, amb la psicoanàlisi, no només no milloraven els pacients, sinó que empitjoraven, mentre que els fàrmacs –que ara ja no s'utilitzen, perquè n'hi ha de millors– donaven resultats positius.” Gastó és de l'opinió que “no es pot afirmar radicalment que la psicoanàlisi no serveixi per a alguns casos”, però, ja que les poques proves que l'han analitzat han estat negatives, “tampoc no podem generalitzar-ne la pràctica”.

Aquest psiquiatre creu que “la psicoanàlisi pot ser bona amb persones amb conflicte –problemes de relacions socials o personals que no siguin malalties–, però no per a malalties greus”. Gastó reconeix que Freud, com reclamen els psicoanalistes, va introduir els “aspectes subjectius de la persona, que s'han de tenir en compte, i les pròpies vivències, que poden condicionar la malaltia”. Però nega que “la psicoanàlisi pugui ser el tractament de primera opció –aquell que ha demostrat resul-

tats empírics més enllà del pur atzar– per a cap malaltia tipificada”.

Per a Joan Massana, l'ús de la bioquímica en la psiquiatria ha permès obtenir alguns resultats positius i la ressonància magnètica espectròpica obre noves fronteres perquè “ens diu, sense haver de tocar el pacient, quines substàncies químiques s'activen o es desactiven en malalties i en processos mentals”. A poc a poc, a més, s'estan descobrint les relacions d'algunes malalties amb les característiques d'òrgans concrets del cervell: “Encara no tenim resultats definitius, però hem vist que, per exemple, els malalts de pànic tenen l'amígdala més petita i que, en els casos de depressions, l'hipocamp es va atrofiar.”

Josep Oriol Esteve discuteix que això descarti la validesa de la psicoanàlisi: “No sabem si aquests processos són la causa de les malalties. També podrien ser-ne la conseqüència.”

Estudi o interpretació dels somnis. La teoria de la interpretació dels somnis també ha estat qüestionada des de diversos àmbits científics. Fa trenta anys, Calvil Hall i Robert van Castle van voler provar si, com diu Freud, les

dones senten enveja pel penis i els homes tenen una por atàvica a la castració, que, en els somnis, es traduiria en símbols: formes fàl·liques en el primer cas, i pistoles sense disparar, per exemple, en el segon. Els resultats, però, van desmentir Freud. En els somnis dels homes sortien més símbols fàl·lics (enveja del penis?), i en els de les dones, més símbols de por a la castració.

Alguns contemporanis de Hall i Van Castle van provar que els somnis no responen a impulsos ocults, sinó a descàrregues de neurones i a moviment de substàncies químiques, alhora que s'activa un ràpid moviment d'ulls, en l'anomenada fase REM (Rapid Eyes Movement).

Altres estudis recents també són reveladors. Un investigador de l'Institut Nacional de Salut dels Estats Units, Allen R. Braun, va utilitzar escàners de tomografia per analitzar l'activitat cerebral durant el son. En part, les seves conclusions demostren una qüestió que,

Les imatges oníriques i els símbols fàl·lics apareixen a moltes obres de Dalí.

sens dubte, hagués satisfet Freud: durant la fase REM, les parts del cervell més actives són les que es relacionen

amb els sentiments, la motivació, la memòria, i les que processen la informació visual i auditiva.

Però el mateix estudi també evidenciava que una de les parts més profundament adormides i inactives durant la fase REM, quan se somnia, era l'encarregada de produir símbols. La teoria de Freud que tots els somnis tenen un significat amagat sota símbols perd, doncs, bona part del seu valor.

Freudians i antifreudians continuaran debatent en el futur, ja que l'estudi del cervell està encara a les beceroles. Durant anys, possiblement, uns interpretaran els nous descobriments en benefici seu i els altres faran el mateix. Però tots reconeixen que la psicoanàlisi continuarà sent de difícil o impossible comprovació.

De com s'interpreti aquest fet dependrà que la balança es desnivelli a favor d'uns o altres.

Alex Milian

Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar i Família
Institut Català del Voluntariat

xarxanet.org

XARXA ASSOCIATIVA I DE VOLUNTARIAT DE CATALUNYA

Connecta amb el gran portal del món associatiu
i de voluntariat: www.xarxanet.org

Connecta-t'hi!

Per a més informació,
Institut Català del Voluntariat
del Departament de Benestar i Família,
o a l'Oficina de Benestar i Família més propera.
incavol.benestar@gencat.net

012 atenció
ciutadana